

*Хвіст Вікторія Олексіївна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ДИПЛОМАТІЯ ЦЕНТРАЛЬНОАЗІЙСЬКИХ ДЕРЖАВ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Після здобуття незалежності у 1991 році країни Центральної Азії – Казахстан, Узбекистан, Туркменістан, Киргизстан та Таджикистан – пережили складний етап формування власної зовнішньої політики. Цей процес був неможливий без врахування численних викликів, зокрема збереження національної безпеки, економічної стабільності, а також інтеграційних процесів на регіональному і глобальному рівнях. Важливо зазначити, що кожна з цих країн обрала власну дипломатичну стратегію залежно від своїх геополітичних інтересів, історичних традицій та економічних потреб.

Основними чинниками, що визначили зовнішньополітичний курс країн Центральної Азії після здобуття незалежності, стали:

Історична спадщина. Період входження цих держав до складу СРСР залишив значний відбиток на їхній політичній свідомості та зовнішній політиці. Центральна Азія була важливою частиною радянського простору, і багато з цих країн мали тісні економічні та політичні зв'язки з Росією.

Геополітичне розташування. Центральна Азія розташована між потужними глобальними гравцями: Росією, Китаєм, Індією та Іраном, що визначало важливість регіону для зовнішньої політики цих країн.

Економічні фактори. Великий потенціал Центральної Азії в енергетичних ресурсах (нафта, газ) став важливим фактором при розробці дипломатичних відносин. Крім того, країни регіону стикалися з необхідністю диверсифікації своїх економік, що визначало необхідність розвитку економічних зв'язків як з сусідніми державами, так і з міжнародними фінансовими організаціями.

Період після здобуття незалежності можна поділити на кілька етапів, кожен з яких мав свої особливості:

1. 1991–2000 роки: початковий етап

У цей період країни Центральної Азії, здобувши незалежність, зосереджувалися на стабілізації внутрішньої ситуації, визначенні свого місця на міжнародній арені. Всі країни прагнули зберегти тісні зв'язки з Росією, але одночасно шукали шляхи до взаємодії з іншими міжнародними акторами, такими як США, Китай, Європейський Союз. Казахстан, наприклад, підписав договір про стратегічне партнерство з Росією і активно шукав нові ринки для своїх енергетичних ресурсів.

2. 2000–2010 роки: посилення регіональних ініціатив

Цей період був позначений активнішими спробами створити регіональні об'єднання та союзи. Протягом цього часу країни Центральної Азії почали формувати спільні платформи для вирішення регіональних проблем, таких як боротьба з тероризмом, економічна співпраця та водні питання. Створення Організації Центральноазіатського співробітництва (ЦАС) та інші регіональні ініціативи допомогли створити механізми для взаємодії в умовах глобальних змін.

3. 2010–2020 роки: багатохорова дипломатія

Починаючи з цього періоду, країни Центральної Азії все більше намагаються збалансувати свої зовнішньополітичні зв'язки, орієнтуючись на багатовекторність. Вони шукають можливості для економічної інтеграції як на регіональному, так і на глобальному рівнях, прагнучи використовувати свої геополітичні позиції для залучення інвестицій та зміцнення своєї безпеки.

Головні напрямки зовнішньої політики країн Центральної Азії:

Зовнішньополітична орієнтація на Росію. Протягом усього періоду незалежності, найбільш тісні дипломатичні та економічні відносини країни Центральної Азії підтримували з Росією. Це виражалося в численних угодах щодо безпеки, енергетики, а також в рамках Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ), де ці країни співпрацюють у військово-політичній сфері.

Взаємодія з Китаєм. З початку 2000-х років Китай став важливим економічним партнером для країн Центральної Азії, особливо для Казахстану та Туркменістану, що має значні енергетичні ресурси. Китай активно інвестує в інфраструктуру та добувну промисловість цих країн, а також сприяє розвитку торгових зв'язків.

Взаємовідносини з США та Європою. Країни Центральної Азії намагалися знайти партнерів серед глобальних акторів, таких як США та Європейський

Союз, для отримання допомоги в демократизації, розвитку економіки та реалізації програм безпеки, зокрема для боротьби з тероризмом і наркоторгівлею.

Також центральноазійські країни були залучені до низки регіональних ініціатив та організацій:

Шанхайська організація співпраці (ШОС). Країни Центральної Азії активно брали участь в ініціативах ШОС, що об'єднує держави, які прагнуть до безпеки, стабільності та економічної співпраці в Азії.

Організація Центральноазіатського співробітництва (ЦАС). Цей організм був створений для поліпшення економічних зв'язків між центральноазіатськими країнами та зниження внутрішньорегіональних конфліктів.

Виклики, з якими зіткнулись країни Центральної Азії:

Конфлікти та нестабільність. Протягом перших років незалежності країни Центральної Азії стикалися з численними внутрішніми та міжетнічними конфліктами, що вимагали вирішення на міжнародному рівні.

Тероризм та радикалізація. Після 11 вересня 2001 року тероризм став однією з найбільших загроз для Центральної Азії, оскільки в регіоні активно діяли терористичні угруповання.

Екологічні проблеми. Країни Центральної Азії також зіткнулися з екологічними викликами, зокрема з висиханням Аральського моря, що вимагало міжнародного співробітництва для вирішення екологічних проблем.

Висновок. Дипломатія центральноазіатських держав у період незалежності була багатоаспектною та динамічною. Країни Центральної Азії намагалися збалансувати свої відносини між великими глобальними та регіональними гравцями, шукаючи можливості для економічного розвитку та політичної стабільності. Багатовекторність і прагнення до дипломатичної незалежності відображають характер зовнішньої політики цих держав. Водночас, співпраця на регіональному рівні стала важливим фактором забезпечення безпеки та стабільності в Центральній Азії.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ**

**Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук**

**ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ім. І.Ф. КУРАСА НАН УКРАЇНИ**

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

**ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ЯГЕЛЛОНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Республіка Польща)

ФОНД ГЕРДИ ХЕНКЕЛЬ (Німеччина)

УНІВЕРСИТЕТ МАЙНЦА ІМЕНІ ЙОГАННА ГУТЕНБЕРГА (Німеччина)

КАГУЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ П. ХАШДЕУ (Молдова)

МУЗЕЙ КАРОЛЯ І В БРАЇЛІ (Румунія)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ:
СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

10 квітня 2025 р.

м. Київ

Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи / за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 10 квітня 2025 р. Київ, 2024. 357 с.

Збірник наукових праць укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи», яка була організована кафедрою міжнародних відносин і суспільних наук гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України 10 квітня 2025 р. Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямками роботи конференції і охоплює широке коло питань щодо витоків, традицій, розвитку та перспектив української дипломатії; аналізу стану дипломатії в умовах сучасних глобальних викликів та стратегічних пріоритетів світової, європейської та вітчизняної дипломатії в умовах російсько-української війни.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх хто цікавиться питаннями сучасних міжнародних відносин та розвитку української дипломатії.

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 10 від 16.05.2025 р.).

Редакційна колегія:

Ткачук В.А., д-р екон. наук, проф. (голова);
Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф. (співголова);
Тонха О.Л., д-р сільгосп. наук, проф. (голова);
Любовець О.М., д-р істор. наук, проф.
Харченко С.В., д-р філол. наук, проф.
Хвіст В.О., канд. іст. наук, доцент

Відповідальна за випуск докт. іст. наук, проф. Любовець О.М.

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.

Передруковувати опубліковані в збірнику наукових праць матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.